

ИСКУСТВО ГИНЕКОЛОШКО-АКУШЕРСКЕ КЛИНИКЕ ГАК „НАРОДНИ ФРОНТ“ У ВЕЗИ СА
РАНИМ ОТКРИВАЊЕМ И ЛЕЧЕЊЕМ РАКА ГРЛИЋА МАТЕРИЦЕ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

Александра Пикула

Гинеколошко-акушерска клиника „Народни фронт“, Београд, Србија

THE EXPERIENCE OF THE GYNECOLOGY AND OBSTETRICS CLINIC "NARODNI FRONT" RELATED TO
EARLY DETECTION AND TREATMENT OF CERVICAL CANCER DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Aleksandra Pikula

“Narodni front”Gynecology and Obstetrics Clinic, Belgrade, Serbia

Поштовано уредништво,

Ова анализа даје приказ заступљености дијагностичких и скрининг прегледа у структури услуга Клинике ГАК „Народни фронт“ у Београду, као и упоредни приказ података добијених радом Клинике неколико година пре и током пандемије COVID-19 у оквиру поступака и метода откривања односно дијагностике и лечења премалигнух и малигнух промена грлића материце [1] на Клиници у периоду од 2017. године до 30. јуна 2022. године.

Од самог почетка пандемије COVID-19 на територији Републике Србије, од 6. марта 2020. године, Гинеколошко-акушерска клиника (ГАК) „Народни фронт“ без престанка, чак и у току проглашеног ванредног стања, ради на спровођењу опортуног скрининга – применом Папаниколау прегледа (ПА) за откривање односно дијагностике премалигнух промена, као и третман премалигнух и малигнух промена на слузокожи грлића материце.

Према подацима Регистра за рак Института за јавно здравље Србије у просеку је у Србији током периода од 2016. до 2020. године регистровано 1100 новооболелих жена од карцинома грлића материце. Просечна стандардизована стопа инциденције од цервикалног карцинома износила је 19,3 на 100.000 жена. Од карцинома грлића материце у просеку су умрле, током истог периода, 452 жене и просечна стандардизована стопа mortalитета износила је 6,7 на 100.000 жена свих узраста [2]. Анализирајући наведене податке долази се до закључка да свакога дана четири жене оболе, а једна изгуби битку од наведене малигне болести. Према подацима из ранијег периода, заступљеност карцинома грлића материце у укупном узорку прегледаних жена била је већа.

Dear Editor,

This analysis provides an overview of the representation of diagnostic and screening examinations in the service structure of the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic in Belgrade, as well as a comparative overview of the data obtained from the Clinic's operations several years before and during the COVID-19 pandemic within the procedures and methods of detection i.e., diagnosis and treatment of premalignant and malignant changes of the cervix [1] performed at the Clinic in the period from 2017 to June 30, 2022.

Since the very beginning of the COVID-19 pandemic in the territory of the Republic of Serbia, since March 6, 2020, the Gynecology and Obstetrics Clinic (GOC) "Narodni Front" has been operating continuously, even during the declared state of emergency, in order to conduct opportunistic screening - using Pap smear tests (PA) for the detection or diagnosis of premalignant changes, as well as for the treatment of premalignant and malignant changes on the cervical mucosa.

According to data of the Cancer Registry of the Institute of Public Health of Serbia, an average of 1,100 newly diagnosed cases of cervical cancer were registered among women in Serbia during the period from 2016 to 2020. The average standardized incidence rate of cervical cancer was 19.3 per 100,000 women. During the same period, an average of 452 women died from cervical cancer and the average standardized mortality rate was 6.7 per 100,000 women of all ages [2]. Analyzing the above data, it can be concluded that four women develop the disease, and one loses the battle with the aforementioned malignant disease every day. According to data from the earlier period, the prevalence of cervical cancer in the total sample of examined women was higher.

Према Уредби о скринингу рака грлића материце главни циљ спровођења организованог скрининг програма је смањење морталитета од рака грлића материце на популационом нивоу. Кључне карактеристике овог програма су обухват од најмање 75% жена циљне популације узраста од 25 до 64 године живота применом Папаниколау прегледа. Други начин раног откривања рака грлића материце је спровођење опортуног скрининг програма [3, 4].

У Клиници ГАК „Народни фронт“ скрининг прегледи и дијагностика премалигних и малигних обољења доњег гениталног тракта представља веома значајну област рада запослених, а спроводи се на Клиници дуже од 60 година. Поред пружања здравствене заштите у наведеној области, Клиника обезбеђује и програме едукације за област раног откривања рака грлића материце. Ова установа терцијарног нивоа здравствене заштите такође спроводи конзилијарну обраду и тријажу као и хируршку терапију оболелих жена са карциномом грлића материце, не само за кориснике здравствених услуга са територије града Београда већ и на регионалном нивоу. Истовремено, установа се перманентно бави и интензивно опортуним скринингом рака грлића материце, дијагностиком и хируршком терапијом премалигних и малигних промена на грлићу материце. У циљу приказа података везаних за искуство у раду Клинике током пандемије COVID-19, базирали смо се на приказу укупних годишњих података који се односе на обављене прегледе и хируршке интервенције.

Евиденција о пруженим услугама на клиници саставни је део извештаја установе и води се свакодневно, путем посебно дизајнираног информационог система Клинике. Приказани подаци датирају из следећих календарских година: 2017, 2018. и 2019. године, односно из три године пре почетка пандемије COVID-19 у Србији и пандемијских година 2020, 2021. и прве половине 2022. године. Анализирани су број колпоскопских и ПА прегледа, број дијагностичких процедура (најчешће биопсија са лезија на слузокожи материце), број терапеутских процедура премалигних промена грлића (најчешће конизација грлића), као и хируршких захвата код дијагностикованих инвазивних карцинома грлића (радикална хистеректомија). Подаци су дати у табелама 1 и 2.

According to the Regulation on Cervical Cancer Screening, the main objective of the implementation of an organized screening program is to reduce cervical cancer mortality at the population level. The key features of this program include the coverage of at least 75% of women in the target population aged 25 to 64 by using Pap smear tests. Another method of early detection of cervical cancer is the implementation of an opportunistic screening program [3, 4].

At the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic, screening examinations and diagnostics of premalignant and malignant diseases of the lower genital tract represent a very significant field of work for the employees and have been carried out at the Clinic for more than 60 years. In addition to providing health care in the aforementioned field, the Clinic also provides training programs in the area of early detection of cervical cancer. This institution of the tertiary healthcare level also carries out consultations and triage as well as surgical therapy for women with cervical cancer, not only for health service users from the territory of the city of Belgrade but also at the regional level. At the same time, the institution is permanently engaged in intensive opportunistic cervical cancer screening, diagnostics and surgical therapy of premalignant and malignant changes on the cervix. In order to present data related to the Clinic's work experience during the COVID-19 pandemic, our focus has been placed on the presentation of overall annual data regarding examinations and surgical interventions performed.

The records of services provided at the clinic are an integral part of the institution's report and are maintained on a daily basis, through a specially designed information system of the Clinic. The presented data date from the following calendar years: 2017, 2018 and 2019 i.e., the three years before the start of the COVID-19 pandemic in Serbia and from the pandemic years of 2020 and 2021 and the first half of 2022. The number of colposcopic examinations and PA tests, the number of diagnostic procedures (most frequently biopsy of the uterine mucosa lesions), the number of therapeutic procedures for premalignant changes on the cervix (most often conization of the cervix), as well as the number of surgical procedures for diagnosed invasive cervical carcinomas (radical hysterectomy) were analyzed. The data are given in Tables 1 and 2.

Табела 1. Дистрибуција података у вези са реализованим услугама са Клинике ГАК „Народни фронт” пре пандемије COVID-19

Table 1. Distribution of data related to services performed at the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic prior to the COVID-19 pandemic

Врста услуге <i>Type of service</i>	Број услуга 2017. <i>Number of services in 2017</i>	Број услуга 2018. <i>Number of services in 2018</i>	Број услуга 2019. <i>Number of services in 2019</i>
Колпоскопски и ПА (Папаниколау) прегледи <i>Colposcopic examinations and PA (Papanicolau) tests</i>	12,893	11,815	8109
Биопсије <i>Biopsy</i>	2063	2249	1739
Конизације <i>Conization</i>	366	406	364
Радикалне хистеректомије <i>Radical hysterectomy</i>	58	48	66

Табела 2. Дистрибуција података у вези са реализованим услугама током пандемије COVID-19 на Клиници ГАК „Народни фронт”

Table 2. Distribution of data related to services performed at the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic during the COVID-19 pandemic

Врста услуге <i>Type of service</i>	Број услуга 2020. <i>Number of services in 2020</i>	Број услуга 2021. <i>Number of services in 2021</i>	Број услуга 2022. до 30.6. <i>Number of services in 2022 until June 30</i>
Колпоскопски и ПА (Папаниколау) прегледи <i>Colposcopic examinations and PA (Papanicolau) tests</i>	6914	8459	3930
Биопсије <i>Biopsy</i>	1522	1863	857
Конизације <i>Conization</i>	303	362	170
Радикалне хистеректомије <i>Radical hysterectomy</i>	52	52	30

Од марта 2020. године са почетком пандемије COVID-19, ГАК „Народни фронт” постаје и место за збрињавање пацијенткиња оболелих од COVID-19 у гинеколошком и акушерском смислу. У појединим случајевима инфективно обољење COVID-19 није штедело ни труднице, ни пацијенткиње са другим гинеколошким обољењима, као ни лекаре и друго медицинско особље. Збрињавање основне гинеколошке патологије и порођаји жена одвијали су се уз посебну организацију рада установе на Клиници. ГАК „Народни фронт” је током пандемије COVID-19 радила без прекида у наведеној дијагностици рака грлића материце и обезбеђењу терапијских хируршких процедура. Колпоскопски и Папаниколау прегледи су вршени по типу опортуног скрининга. Дијагностика премалигних промена и малигнитета рађена је такође свакодневно. Оперативни захвати нису одлагани.

Since March 2020, with the outbreak of the COVID-19 pandemic, the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic has become also a place for the care and treatment of female patients suffering from COVID-19 with respect to gynecology and obstetrics. In some cases, COVID-19 as an infectious disease spared neither pregnant women, patients with other gynecological diseases, nor doctors or other medical personnel. Treatment of basic gynecological pathology and childbirths was conducted with a special organization of work at the Clinic. During the COVID-19 pandemic, the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic was operating continuously in the aforementioned diagnostics of cervical cancer and the provision of therapeutic surgical procedures. Colposcopic examinations and Pap tests were performed according to the opportunistic screening type. Diagnostics of premalignant changes and malignancy were also done on a daily basis. Surgical pro-

Анализом прикупљених података уочава се разлика у броју обављених скрининг прегледа на Клиници, од 1145 прегледа између 2019. године и прве пандемијске 2020. године, за око 15%. Мањи број превентивних скрининг прегледа може се објаснити оболевањем пацијенткиња од COVID-19, смањеним интересовањем жена за наведене прегледе услед епидемијске ситуације у вези са COVID-19, као и због избегавања непотребних масовних контаката током активних таласа пандемије. Наводимо такође и постојање континуираних редизајнирања здравствених установа на примарном и секундарном нивоу здравствене заштите у амбуланте и болнице у ковид систему у циљу примарног збрињавања жена инфицираних SARS-CoV вирусом и немогућност коришћења целокупног капацитета примарне здравствене заштите за превентивне прегледе, на уштрб повећаних капацитета за дијагностику и лечење COVID-19, као и избегавање пацијенткиња да долазе на скрининг прегледе у најближе амбуланте за скрининг како државног тако и приватног здравственог система. За разлику од броја превентивних скрининг прегледа жена, број дијагностичких, терапеутских и оперативних процедура не показује значајну разлику у односу на препандемијске године, што говори да је доступност превентивних и других наведених прегледа на Клиници ГАК „Народни фронт“ континуирано била добра и на располагању за реализацију свим заинтересованим корисницама услуга без обзира на пандемију COVID-19.

Закључак

Клиника ГАК „Народни фронт“ поред свих куративних услуга у области гинекологије, посебну пажњу придаје раном откривању рака грлића материце и подршци коју обезбеђује стручном кадру за унапређење знања и вештина у области скрининга рака грлића материце.

На основу анализе прикупљених података о обављеним скрининг прегледима, дијагностичким и оперативним хируршким процедурама, констатујемо да SARS-CoV 2 није ометао рад Клинике у наведеном сегменту, када је у питању контрола здравља и дијагностика и лечење жена са карциномом грлића материце. Континуитет у раду, упркос постојећој пандемији COVID-19, очуван је на Клиници. Основни циљ скрининга рака грлића материце радом гинеколошке службе Клинике је испуњен, а Клиника је обезбедила доступност како превентивних тако и дијагностичких и терапијских процедура лечења жена са патолошким налазом на слузокожи грлића материце. Важно је истаћи да се у време различитих таласа пандемије у раду запослених кадрова на Клиници није изгубила посвећеност медицинског

cedures were not postponed.

Analysis of the collected data has shown a difference in the number of screening examinations performed at the Clinic, including 1145 examinations between 2019 and the first pandemic year of 2020, by about 15%. The lower number of preventive screening examinations can be explained by female patients getting sick with COVID-19, women's reduced interest in the said examinations due to the epidemic situation related to COVID-19, as well as due to avoiding unnecessary social contacts during active waves of the pandemic. We also point out the existence of continuous redesigning of health institutions at the primary and secondary healthcare levels into clinics and hospitals included in the covid system with the aim of primary care and treatment of women infected with the SARS-CoV virus and the impossibility of using the entire capacity of primary health care system for preventive examinations, at the expense of increased capacities for the diagnostics and treatment of COVID-19, as well as patients avoiding to visit the closest clinics of both the state and private healthcare systems for screening examinations. Unlike the number of preventive screening examinations of women, the number of diagnostic, therapeutic and surgical procedures has shown no significant difference compared to the pre-pandemic years, which indicates that the preventive and other mentioned examinations at the "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic were continuously available and accessible to all interested users of the services regardless of the COVID-19 pandemic.

Conclusion

The "Narodni Front" Gynecology and Obstetrics Clinic, in addition to all curative services in the field of gynecology, pays special attention to the early detection of cervical cancer and the support provided to professional staff in order to improve their knowledge and skills in the field of cervical cancer screening.

Based on the analysis of the collected data on screening examinations, and diagnostic and surgical procedures performed, it can be concluded that the SARS-COV 2 virus did not interfere with the work of the Clinic in the mentioned field when it comes to health control and diagnosis and treatment of women with cervical cancer. Continuity of operations, despite the current COVID-19 pandemic, has been preserved at the Clinic. The basic goal of cervical cancer screening through the work of the Clinic's gynecology service has been fulfilled, and the Clinic has ensured the availability of both preventive and diagnostic and therapeutic treatment procedures for women with pathological findings on the cervical mucosa. It is important to point out

особља раду на превенцији и борби против дуготрајних инфекција изазваних хуманим папилома вирусом, које су у 90% случајева узрочници премалигнух и малигнух промена на грлићу.

Додатна вредност борбе против рака грлића материце достигнута је и увођењем вакцинације против HPV-а, која је отпочела у Србији јуна 2022. године, деветовалентном вакцином, за децу узраста 9–19 година. Увођењем вакцинације против HPV-а применом наведене вакцине о трошку државе дата је могућност да се још брже утиче на контролу појаве карцинома грлића материце.

Поред наведених услуга опортуног скрининг прегледа применом Папаниколау прегледа, усмерење стручног колегијума огледа се у даљем развоју капацитета за организовани скрининг програм рака грлића материце уз унапређење кадровских и стручних капацитета и додатну обуку за примену наведеног програма.

that the commitment and dedication of the medical personnel employed at the Clinic to their work on prevention and fight against long-term human papillomavirus infections, which in 90% of cases cause premalignant and malignant changes on the cervix, did not disappear during the various waves of the pandemic.

The additional value of the battle against cervical cancer was also achieved by the introduction of vaccination against HPV, which began in Serbia in June 2022, using the HPV 9-valent vaccine, for children aged 9-19 years. The introduction of vaccination against HPV by using the mentioned vaccine at the expense of the state has enabled a swift impact on the control of the development of cervical cancer.

In addition to the aforementioned services of opportunistic screening examinations using Pap smear tests, the orientation of the professional board is reflected in the further development of capacities for an organized cervical cancer screening program with the improvement of personnel and professional capacities and additional training for the implementation of the aforementioned program.

Литература / References

1. Stanimirović B, Perišić Z. Otkrivanje i lečenje bolesti cerviksa, vagine i vulve Kolposkopski atlas. Data Status Beograd, 2019: 4-16. ISBN 978-86-7478-595-9 (M45)
2. Miljus D, Živkovic S, Božić Z. Maligni tumori u Republici Srbiji [Malignant tumors in Republic of Serbia 2020]. Institut za javno zdravlje Srbije "Dr Milan Jovanović Batut", Registar za rak u Republici Srbiji [Serbian cancer registry] 2022; ISBN 978-86-7358-111-8. <https://www.batut.org.rs/download/publikacije/MaligniTumoriuRepubliciSrbiji2020.pdf>
3. Uredba o nacionalnom programu ranog otkrivanja karcinoma grlića materice, „Službeni glasnik RS”, br. 73 i 83/2013
4. Nacionalni vodič dobre kliničke prakse za dijagnostiku i lečenje raka grlića materice, Republička stručna komisija za izradu i implementaciju vodiča dobre kliničke prakse, Ministarstvo zdravlja RS 2011, 2014.

Кореспонденција / Correspondence

Александра Пикула - Aleksandra Pikula
anjapikula@yahoo.com